

ЭНГСИЭЛЛИ

• Нам улууһун хаһыата • 1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ •

2000 с.

Ахсынньы

26

күнэ

оптуорунньук

№150 (8840)



А.Н. ДЬЯКОНОВ ДУОҢУНАҤЫГАР КИИРДЭ

Ахсынньы 22 күнүгэр улуус баһылыга А.Н. Дьяконов дуоһунаһыгар кириитин үөрүүлээх церемонията буолла.

Бу муньахха Правительство председателин солбуйааччы М.В. Мучин, саҥа талыллыбыт улуус Муньаһын депутаттара, дьаһалта эһиэттээх үлэһиттэрэ, нэһиликтэр баһылыктара, тэрилтэлэр салайааччылары, ветераннар, ыччаттар кыттыны ыллылар.

М.В. Мучин Саха Республикатын Президиени М.Е. Николаев эбэрдэтин ааҕан иһитиннэрдэ уонна Правительство аатыттан Альберт Николаевини эбэрдэлээтэ, улуус баһылыгар улахан эппиэтинэс сүктэриллэрин эттэ. Нам улууһун сайдыытыгар биллэр-көстөр кылааты киллэрэ дьин эрэнэрин биллэрдэ.

Маны таһынан А.Н. Дьяконов улуус үөрэнээччилэрин ааттарыттан Хатыг Арыы орто оскуолатын

11-с кылааһын үөрэнээччигэ Дора Мордосова, ветераннар ааттарыттан тоссулууспа ветерана К.Н. Тихонов, ыччаттар ааттарыттан улуспо правлениетын председателин солбуйааччы, улуус Муньаһын депутата М.И. Протопопов, Хатыг Арыы нэһилиэтин баһылыга В.Г. Кутяркин бэйэлэрин эбэрдэ тылланы, баҕа санааларын тиэртилэр.

А.Н. Дьяконов дьон үрдүк итэҕалин ылан улуус баһылыгынан анал сүктэриллибит эппиэтинэни чинэччүтүк толорон, саҥа сүүрээһини кылларан өссө күүскэ үлэлиэхпит дьин эрэнэрдэ, биригэ түмөсүн, соморолоһон, сүбэбитин холбоон үлэлээтэхпитинэ элбэти ситиһиэхпит дьитэ, саҥа үүнэн эрэр үйүнэн улуус олохтоохторун эбэрдэлээтэ, дорубуйаны, дьолу-соргуну баҕарда.

В. РЫКУНОВА

КӨНҮЛ ТЫЛ НӨНҮӨ - СОМОБОЛОҤУГА

Өйдөөхтөр этэн тураллар: «Ким информацияны баһылаабыт - ол аан дойдуну баһылыр», - дьин. Үүнэр XXI үйэни информация уонна ону суһаллык тарҕатар саҥа технологиялар үйэлэринэн ааттыыллар. Компьютер, онтон салгы Интернет айыллыабыттан киһи-аймах сайдыы саҥа, олоҕу төрдүттэн уларытар үктэллэргэ таҕыста.

Ити кэмгэ Россия, КГТ (СНГ) дойдуларыгар Советскай Союз ыһыллыабыттан, экономической сибээстэр быстыахтарыттан, политической хабырысылар саҥаланыахтарыттан информация эйгэтэ дириг уонна кэлим кризискэ киирбитэ. Бэчээт, телевидение уонна радио биригэ ньиыл системата кэһиллэн национальнай квартираларынан бытанан бэйэ-бэйэни хой-охтоһууга, өһү-сааһы ситиһиэтэ, ону ааһан ардыгар сээрини күэртээһинигэ инструмент быһылыгынан туһанаалара улахан дьиксиниэлэри үөскөспүтэ.

Манньк берүкүтэ суох быһылыгы хайдах туоратыыны, информация алдытыылаах дьайытыгы ханньк суолларынан тохтотууну, урукку Союз республикаларын, Россияны дириг кризистэн таһаарыыга кизниик иһитиннэрэр - билиһиннэрэр көрүннэри (СМИ) ханньк ньымаларынан биригэ-саһааҕа түмүүнү уода, сулдургута суох сорукутары Госдума КГТ дьыалаларыгар комитетыгар уонна российскай СМИ конгресин тэрээһин сьегинэр дьүүлээһиллэр буолан аастылар.

Саха республикатын российскай СМИ конгресин тэрээһин сьегинэр алта кийилээх делегацията кыттыны ылла. Правительство дьаһалтынан делегация састаабыгар бэчээт уонна СМИ департаменын директора Ф.П. Пестряков, «Саха сирэ» хаһыат кылаабына редакторун солбуйааччы Н.И. Харлампьева, «Якутия» хаһыаттан В.Г. Тюрская, Правительство управлениетын старшай референа Д.И. Иванов, «Наше время» хаһыат редактора К.В. Алексеев уонна бу ыстатыйа автор ахсынньы 13 күнүгэр Москвага тийбиһипит.

ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДУМАҤА

Эбиккэ дириг гостиницабытын булан, олохсуйан баран Филипп Петровичтын Государственной Думага айанаагыбыт. Сорукут-сарсыныгар буолуохтаах парламентскай истиилэргэ кэлбиһитин биллэран суруттарыы. Бу сырыыга вахтаттан ырааптагыбыт, салгы Кыһыл болуосагынан эргийэн бэчээт министерствотыгар тийдидит. Халлаамыт биригэ кэм былытыран турда, кыратык ардыыр.

Ахсынньы 14 күнэ, Сарсыарда 10 чаастан Госдума аччыгы саалатагар «КГТ дойдуларыгар интеграционнай процесстары информация

ционнай хааччыыны» дьин парламентскай истиилэр саҥаланылар. Дахылааты КГТ дьыалаларыгар комитет председателэ Б.Н. Пастухов онордо, ол кэнниттэн 14 киһи тыл эттэ. Билигин да сорох тутулуга суох республикаларга, чуолаан Прибалтикага, Украинага, Казахстанга нуучча тыллаах нэһилиэһини күөмчүлээһин салҕанан барары, Россия бэчээтэ бу дойдуларга тийэригэр хааччахтар баалларын, ол түмүгэр КГТ дойдулары биригэ түмсүүлээх буолалларыгар уустук быһыы-майгы үөскүүрүн бэлиэтээтилэр. Биллэн турар, боростуой үлэһит дьон бэйэ-бэйэлэриттэн былды-аһалларыгар, хардарыта өстөһөллөрүгэр, холдьохсоллоругар ханньк да төрүөттэр суохтар. Омуктар икки ардыларыгар тыҥааһыны араас политическай эргимтэлэр күөттүүлэр. Хомойуох иһин, КГТ сорох дойдулары лидердэрэ маны болсууга, туоратыыга суолта уурбаттара көстөр.

ОРТ, РТР каналларынан, сорох хаһыаттар нөгүө Россияга буолар быһыы-майгы кэлтэй, куһаҕан өттүнэн кестере бэлиэтэннэ. Арай «Мир» телекомпания биригэ сомоҕолоһууга кизниик таһа сатыыр, ону даһыны телевизионнай эфиргэ чаас аһара эрэ тахсар ына быспытара өйдөмүт. Урут аагытар - сурагырар Бүтүн Союзтаагы радионы сабыахтарыттан суһал информация отой да мэллэбит, атын радиостанциялар үгүс бириэмэни дьону саататыыга эрэ аһыллар.

Бу барыта рекламалары биригэ кэлимик, бэйэ-бэйэҕэ барыстаахтык уонна быспакка олоххо киллэриигэ сөптөөх усулуобуйалары үөскөспүт. Онон Государственной Дума таһымыгар аан бастаан манньк аһаҕас кэпсэтин саҥаламмыта олус наадалаах, ону таһынан государственной политика таһымыгар туруохтаах дьин түмүктээтибит.

Госдума көрдүөрдэригэр өрүү көстөр телевизионнай уобарастары - биллэр депутаттары илэ харахпытын көрөн, аһах атан кэспэтэн астыныбыт. Ол курдук А.И. Лукьянов, В.И. Илюхин, В.П. Лукин көрөр чыэскэ тиһистибит. Күнүс үс чаастан Госдума председателин солбуйааччы, ЛДПР лидерэ В.В. Жириновский пресс-конференцията буолла. Владимир Вольфович уруккута буолбатах, үчүгэй өттүгэр биллэрдик уларыбыт. Кини бэйэлээх общество билигин айдаантан салгытытын таба тааыдаҕа. Чаастан ордук кэмгэ ааспыт сыл түмүктэрин ырытта. «Коммунистам три с минусом, демократам - ноль», ЛДПР - «пять» дьин быһаччы сыанабыл биэрдэ. Саҥа дьылга хас биригэ россиянинга бэлэх онорбут «Иван, запахни душу» дьин 500 страницалаах романы суруйбут, онон Толстой, Достоевский, Чехов курдук классиктары кытта тэһнэспит үһү.

Ардыгар урукку Жириновский теле биэрэн тахсар курдук.

ААН БАСТААН - ДОЙДУ ИНТЭРИЭҤЭ

Российскай СМИ-лар конгресстарын тэрээһин сьегэ ахсынньы 15 күнүгэр Государственной сулууспа Академиятын дьэтигэр ыгытылына. Манна дойду 77 регионнарыттан 453 делегат кэлэн кытынна. Конгресс исполкомун председателэ А.П. Орлов российскай хаһыаттар аһааннара элбиригэр үрдүнэн тиражтара, ордук кини бэчээккэ, намтыгы турарын, тыл көнүлэ өссө да ситиһиллэ илгигин, журналистары аһаҕастык сойуолаһыны түбэлтэлэрэ таһа туралларын, бэчээт, телевидение, радио үлэһиттэрэ хамнас, пенсия өттүнэн кэнники хаалаллары ода бэлиэтээтэ.

Саамай дьиксиннэриилээх өрүтүнэн госуларствотан дьин - чахчы өйөбүлү ылбатах СМИ-лар чааһынай бизнестэн, медиа-бөлөхтөртөн үбүлэһэн ааҕааччыларга, көрөөччүлэргэ, атыннык эттэххэ быыбардааччы кизг арангытар, бэйэлэрин туспа көрүүлэрин соннууллара буолар. Манньк балаһыаньа салгы диригээтэҕинэ Президент, Правительство госуларствоны салайыы биригэ тутуах ырычаары мүчүү туталларыгар тэннэһин сөп. Онон реформалар хаамылырын информациян өттүнэн хааччыыны обществога күтүл суох буолуугун араҕаччылыгы тыын болууруска кубулуйар.

Сьегэ тыл эһит дьон бэчээт, телевидение уонна радио көнүл тыл күүһүн, дойду экономикатын өрө көтөбүүгэ, сизри-майгыны турруктаах онорууга, биригэ сомоҕолоһууга туһанарга тирээн турар соруунан аахтылар.

Сьезд кыттыылаахтара түмүк докумуоннары ылыннылар, конгресс Сэбиэтин уонна председателин биһиргээтилэр. Бу кизг ыгытылаах муньахха Правительствоттан, бэчээт министерствотыттан биригэ да салайааччы кыттыбатаһын олус дьиктиргии санаатыбыт. Ол аата баччаанга диэри манньк дьонун салаага сөптөөх суолта биэрбэттэр эбит дуу дьин санааҕа кэлэҕин. Кини бэчээккэ, телевидениега да кизниик сырдаппатахтарыттан киһи эрэ соннууйуох курдук. Оччотугар былаас, бэчээт уонна норуот, били үгэвэ этиллэрин курдук үһүөйэх бэйэбит үрүү-тараа сылдан үгүө түмүктэри ситиһиэхпит дуо?

Хайдаһын да иннигэр кэнники кэмгэ манньк кэспэтиилэр саҥаламмытара, бастагы хардылар онгоһуллубуттара былаас көнүл тыл айар, тэрийэр, түмэр дьовурун таба туһанан үлэ дьонун уопсай сорукутар тула түмэригэр төрүүт буолуохтара дьин эрэмньини үөскэтэр.

В. КАСЬЯНОВ

САҢА ДЬЫЛЛААҤЫ БЫРААҤЫНЬЫК, НОРУОТ КҮҮЛЭЙЭ

Буолар сирэ: М.К. Аммосов аатынан болуоссат.
Буолар кэмэ: Ахсынньы 31 күнэ, Саҥа дьыл түүн 1 частан.

Программата:

- 1 чаас - Улуус баһылыга Дьяконов А.Н. эбэрдэтэ
- 1ч.10м. - Саҥа дьыллаагы фейерверк. Бағалаахтар бэйэ-эбит фейерверкытын илдэ кэлиэххитин сөп.
- 1ч.20м. - Саҥа үйэ Моруос Озоньорун уонна Хаарчаанатын көрдөөх конкурстара. Тэрилтэлэр, дьиз кэргэттэр кытталлар. Кыһыылаахтары биригэстэр күүтэллэр. Кыттааччылар салааскалаах кэлэбит, көстүүмнүг көрүүлэр.
- 1ч. 40м. - Үгкүү-бити, көр-күлүү, ырыа-тойук.

Улуус дьаһалтата



УЛУУС БАҤЫЛЫҤЫН ДЬАҤАЛА БЫРААҤЫНЬЫК КҮННЭРИГЭР АРЫҤЫНЫ АТЫЫЛЫ- РЫ БОБОР ТУҤУНАН

Саҥа дьыллаагы бырааһыныктарынан сибээстээн дьаһабын:
1. Бырааһынык күннэригэр — 2001 сыл тохсунуу 1, 2 күннэригэр — арыҕыны атыылыыры улууска боборго.
2. Бу дьаһалы бас билии форматтыттан тутулуга суох бары предпритиелар, маһыһынар тутуһуохтаахтар.
3. Дьаһал туолуугун хонтуруолун нэһиликтэр дьаһалталарыгар, ИДЬ УО, нолуок инспекциятыгар, улуус дьаһалтатын эргизингэ отделыгар сүктэрэргэ.

Улуус баһылыга А. ДЬЯКОНОВ

ИЛ ТҮМЭННЭ

төлүөттөн тахсыбыт буолуон сөп дьин сорох аналитиктар сыаналыыллар. В.Филипповы дуоһунаһыттан туоратыы табыллыыта буоллар кини онугар депутаттар К.Иванов, биитэр А.Ким-Ким таллыллыахтарын сөп этэ. Бу Парламент иһинээҕи араллаан, биллэн турар, кэлэр сыла буолуохтаах республика Президиени быыбарыгар быһаччы сыһыанааҕа сэрэйдилэр.

«Полярный круг в Якутии» хаһыат 12 №-гэр «Алроса» АК президенэ, Ил Түмэн депутата Вячеслав Штыров пресс-конференция-

тыттан иһитиннэригэ алмаһынан дьарыктанар компания республика бюджетин 80 % хааччыыра табыллыбатын, ол аата атын салаалар ноцооттоохторун туһунан бэлиэтээбит. В.Штыров республика экономикага ырахан туруктаах дьин турар кэлэр быыбардарга билигичи Президени өйүүрүн биллэрдэ. Кини санаатыгар манньк уустук кэрдиис кэмгэ республика салайааччытын уларытыы сатамат. Ол онугар 2 палаталаах Парламентан аккаастанары, салайар аппараты аччатары, ол инниттэн республика Конституциятыгар уларытылары киллэрэрэ наадалаһын тоһовлоон бэлиэтээтэ.

Бэйэ информ.

Күннэтэ көрөр дьоммут

САНАНЫ, БАСТЫНЫ ОЛОХХО КИЛЛЭРЭЭЧЧИ

Очерк

УМУНУЛЛУБАТ ОҢО СААС

Арылыччы көрбүт харахтаах, истиг мичээрдээх, ыраас хааннаах Алексей Алексеевич Тихонов 65 сыллаарыта ыллыыр кумах үрдүгүр турар кырдыҕас Бүлүү куоратыгар күн сири кербүтэ. Ийэтэ промкомбинат истөншөнгө. Аҕа гражданскай сэрни кыттыылааҕа. 1942 сыллаахха, 42 саастаах алта оҕо аҕата, көргөң сэттис оҕотун ыарахан сырыттаарына сэринилээр армияҕа ыгырыллар.

Ийэ дьэитигэр көлөн, эмиз истэнэр, хас да нуорманы толоруохтаах. Кыһыл Армия буйуунарыгар үтүлүк, бэргэнэ, куллука тигэр, ол барахсаттар тоңуо-хатыа суохтаахтар, оҕолорун бүөбөйдүр, таҕастарын-саптарын бөхсүйөр. Дьэ түбүктээх истэс үлэтигэр улахан оҕо Өлүөсүк ийэтигэр кынат буолан абырыр.

Ыарахан үлэ тапталлаах, Күн тэҕэ көмүскэс сүрэхтээх ийэ олохун сарбыыбыта, сэдик ыарымы ситэри сибэтэ. Ити 1947 с. этэ.

Аҕа сэринтэн сөймөктөнөн, икки илбитэ суох кэриэтэ эргиллбитэ, атын арааныылаара көмө суоҕа. Алексей Алексеевич, билигин сааһыран олорон, аҕата Ньурба остолобуойугар хайдах сэбидис-сэйдээбитин, сөлүөсөтүгэр председателлээбитин сөү саһыр. Дойдуну хаанымсах өстөөхтөрүн быһаһасты хорсун-хоодуот саллаат олоҕу, дьону-сэргэни таптыыра, үтүнү эрэ оҕорор дьулуурдааҕа. Ол иһин дьон-норуот ылгытабыллыыла. Сэринтэн ылгыт баастара буйууну самнарбыттар, 1949 с. биэр дойдулаахтара көмүс умуоҕун көтөхпүттэрэ.

Тулайахтары хайдах киһи тыһаахха диир боппуруоһу Советскай быһаас судургутук, муударайдык быһаарбыта. Биир да оҕо өлөөсүтүө суохтаах, үөрэнэхтээх. Үүнэр көлүөнэ — билиги дойдубут сарсытыгыта. Оноһор уоттаах сэрни бара турдаарына, хас көлхөз айы дьаһыллалар, оҕо сэдтара үлээбиттэрэ, сүүһүнэн, тыһылыччанан оҕолору ачыктыан өлүү амырыһын алдыархайыттан быһаарыттар.

Оҕой-сонгой көрбүт Өлүөскэни, Сөдүөтү, Сивикэни, Миисэни Куочай детдома сыһаас хооньугар ыгардан ылар. Республика араас муундуктарыттан 200-чэ оҕо интилэр. Директор Иванов-Чохоотов Сталинградтаағы кыргыһы кыттыылааҕа. Хаҕас илинитигэр баттыктаах, сүдүүнүнэн хаамар, сөҥ командирскай куоластаах. Оҕолор тустарыгар угууларын да умнар.

Детдом көмөлтө хаһаайысты-балаах, оҕустаах, аттаах, сүөһүлээх, сибиниһэлээх, оҕуруоттаах, олук мастарын, отторун бойлалар бөлөмнииллэр. Сайын кыргыттар хортуппуйу, обуруот аһын көрөллөр-харайаллар. Уолаттар маһы-оту быһаардахтарына, киршиччэ үктүүллэр. Чохоотов «бэйэ үүнүшэрэн ылгыт аһа минингэс, оҕоһуҕа үйэлээх, үлэни таптаан, оччоро киһи буолуоххут» диир тыһаах. Балтарыгар тирэнэн, детдом Мағана диир сыһаандас атын миннэригэр, «Айыскаа!» диир өрө уһуутаан ылар. Өтүгүн сваряд оскуолката тоду көһүтүт чэрэ сордоон эрдэ.

ТАПТЫБЫ НАРЫН ЭДЭР СААС
Түөрт Тихоновтар детдомга, интернатка интиллэн, үөрөх-билии кытаанах гранит таас кирилизин үктэллэринэн үөһэ тахсар кылааттан ыллар. Өлүөсэ быйыл онус кылааска үөрэнэр, электротехниканы иһтэрэтигир. Обществений олохо актыыбынай. Боксанап, сүүрүүнэн, хайыһарынан дьарыктанар. Штанганы да аһыр. Итиннэхэ киһи оммуолуура суох. Оччотооҕу ыччат «ыарыта».

1955 сыл үүнэр Саҕа Дьыла. Өлүөсэ физика учууталларын кыта физзалка эргийэр уонна лаампалара чылчынныыр улахан елканы турорбуттарын үрдүкү кылаастар сымээтилэр. Коңсиерт. Кыргыттар сенаҕа араас омук үгүкүүтүн толороллор. Өлүөсэ биригэ үөрэнэр кыһа — Эльвира өссө көрөттибит, издэстэрэ тэтэрэ кысыгыттар, харахтара сырдык мичээринэн чаҕылыстыттар, чөлчөкчүт көтөр-дай-

ар. Уол кыһы киһиэ кэнниттэн дьэитигэр куруутун илии илиллэ-риттэн ситтиһэн, атаарааччы да манньк түпсүбүтүн сана көрөр курдук.

Мааскалаах үгүкүүлээтилер вальсы, фокстроту, тустебы, польканы о. д. а.

Өлүөсэ элбэх кымыстын үгүкүүлээтэ. Өлүөсэри Эльвира түү мээчи курдук чэпчэки, атыттар киһи илиитигэр биллэллэр, сорохторо состоруох да курдуктар.

Почта үлэлээтэ. Баһаан учууталларга, оҕолорго нүөмөрдэри биэрэллэр. Ханньк баҕарар нүөмөргэ Саҕа Дьылааҕы баҕа санааларын сурууларын, тапталын биллэрэрин көһүл. Дьаһыкка түһэрэрин. Ону почта олоһун таргатааллар. Өлүөсэ 24. Эльвираҕа 88 нүөмөр тиһистэ. Эдэр сүрэхтэр хаста да суруйсан, бэйэ-бэйгэ истин ийинилэрин биллэриһэр.

Сааскы экзаменнарга бөлөмнөнни көмө. Өлүөсэ табаарыһа эмиз Өлүөсэлэни эрдэ туран, сибидиэй өйдөрүгэр аараллар. Бөһөһө киһиэ волейболга, атах ооньууларыгар илистэ ооньобуттара, сылайыгытара ханан да суох. Кытыан уктаах, атыгар киһи унуохтаах киһи алаас соҕуруу уһугар, күөх кырыска күөлэһийэ, күөрэгэй ырыатын истэ, киһилэрин арыгыталыһаллар, бэйэ-бэйгэ экзамен туттарсаллар. Сыһыалаҕымтэ диир ааттаан, силлэскэ быһыта түһүктэригэр дылы тустан хачымахтаһаллар.

Ситин-хотуу аттэстатын ылар өрөгөйдөөх, үөрүүлээх күн. Өлүөсэ Армияҕа барыахтаах. Эльвира-лыын Бүлүү Эбэ Хотун үрдүк сырыгар турар, эмээхситтэр саас айыы салама ыйыыр, үрүг тунах ыһар. Эбэлэрин, аал уоттарын иччилэрин аһатар үс аарыма бастарин таһыгар көрсүһээчилэр. Бүтүн эмиз. Баһаан утаа саҕа суох. Харахтар уонна сүрэхтэр көпөстөлөр. Эбэлэр эрдэлиридин нэлэһийэ устар, чыһчаахтар уруйдаан, чырып-чарып санарсаллар.

— Эльвира, суруйаар, — Өлүөсэ саҕа таһаарда.

— Суруйуом уонна күүтүөм, — Эльвира уолун издэлэнтэн убураата. Өлүөсэ өмүттэн хаалла. Сирэиэ чоххо баттабыт курдук. Дьингэр киһи сарылаахтааҕа эбитэ буолуо.

АРМИЯТТАН ХОҢООНУНАН СУРУКТАР

Алексей Тихонов 1955-1958 сылларга албан ааттаах Советскай Армия кэһкэтигэр сулууспалыыр. Электротехника сыһыаннаарын билэи, сибээс сэринилэригэр аныһылар. Табыллар. Кэлин поэт уонна журналист Николай Рыкунов, бэртээхэй спортсмен уонна физкультураны тэриэтиччи Сив Ядревы, ветврач Федор Абрамовы, миллионер Иван Кривошапкины — Энсизли хочотун уолаттарын кытта саллаат хааһытын биригэ амсайаллар.

Оччолорго уолаттар Кэбээйи Ньидьилитин эбэтэр Бүлүү Ньөөкүйэтин, Амыһаарын талыы соболорун курдук, модьу-таҕа, күүстээх-уохтаах этилэр. Алексей барыларыттан үрдүк, көнө унуохтааҕа, баттарын имэринэ сылдыра. Дьонукскай — Ууд-Майа — Охотскай сибээһин линиятын тардаллар. Үстүү көһү бара-бара линияны көрүүтээх киһи (надсмотрщик) дьэитин-уотун, хотонун, бааныһытын, күрүөтүн-хаһаатын туталлар. Айылҕаҕа сылдыаларын, балааккаҕа көһөллөрүн, кутаа уот тула олоһоллорун туохтааҕар да ордороллор.

Уйбаан үөрэҕэ суох Кэргэнигэр, оҕотугар суругу Ньукулайга суруйтарар. Коля киһинэйи ыллыы-ыллыы, сурук саҕаланыарыттан бүтөр дьэри хоһоонунан хоһуйар. Онон нарын таптап, ахтыдан туойулар. Сив Ядрев Коляга билсэр кыһыгар сурук суруттарар. Кыһы суругу туһунт, хардарыт, «ытаатым» дьэит. Рыкунов «хайдах онук суруйбуһунуй, конспектэан ылбаккабын» дьэит.

Рыкунов саҕа айыт хоһоонорун иһитиннэрэр: ... *Бийдаагы үс солкуобайын Биллабына — холку, бийым; Сибээр бүтүн нэдэлэһин*

«Север» түптээн дьыаллар. Сырбай-татай кыргыттар, Сыһыгырас кыргыттар, Саллааты талыг, тата. Саллаат күөсчүт, истэһинь, Саһаан хоту истэһинь, Саллааты талыг, тата.

Коля хоһоонноро нарыннар, дойду арыһынан алдар алаастарын, от көбиһэр ытык кырдыастарын, уолан уолаттарын, кэрэ кыргыттарын санаталлар.

Өлүөсэ Эльвираҕа байыаннай олох саҕаланытыгар чаастаык суруйара. Дьолу-соргуну, тапталы ыралыыра. Эльвира дойдутун сонунун ирэ-хоро көпсирэ, кэтэһэрин биллэрэрэ.

Өлүөскэлээх Горнай — Бүлүү сибээһин 30 км линиятын тарды-быттар. 1957 с. Караганда — Алма-Ата кабельнай линиятын монтаҕтаабыттар.

1958 с. Советскай Армияҕа сулууспа бүтэр, уолаттар ахтылланнаах алаастарыгар, алаһа дьыллэригэр ситэн-хотон, буһан-хатан эргиллэллэр. Баһаан Улуу Эбэлэригэр — Өлүөнэр сүгүрүлэллэр, ытыһан ылан, ыраас уутун ыймаһытыллар.

САНАНЫ, БАСТЫНЫ ОЛОХХО КИЛЛЭРЭЭЧЧИ

Армияттан кэлээт, Ньурба-таағы авиаөтөрөөккэ моториһынан үлэтин саҕалыыр. Нөгүө сылыттан Алданааҕы горнай техникумга үс сыл үөрэнэр, ооо сааһыттан баҕар-быт баҕатын ситиһэр, хайа техник-электромеханигын идэтин ылар.

Алмаастаах Мирэйгэ аныһылар. Балааккаҕа хайдах кыстыхтарай — Эльвира бастаагы оҕотун ыарахан сылдыар. Алексей көрдөһөн-ааттаһан, Хотугу-Илиги совнархозтан Саһаардаағы шахтауправленияҕа аһаттарар. Эдэр ыал бараакка, чымыдананарын остуолланан, табаарыстарыгар, доҕторугар хас да сыл кыбыллан олоһоллор.

Сахалартан специалист бааллар да, уһаабаттар, үс-түүрт сыл үлээлээт, үрүө-тараа бараллар. Салалта туох да усулуобуйаны тэриһибэт. Оттон кэли дьону ытыһын үрдүгэр түһэрэн ылар, дьыһануотунан хааччыһар, чөлчөкчү (лыгта) бөү.

А.Тихонов үлэ мэндимэнэри барытын дабайар: тийээр сыах электрослесари, онтон сир аныһаагы электрослесари, хайа маастара, слесардар сир аныһаагы монтаҕыыр биригээдэлэрин (ыччат-комсомольскай) биригэдиирэ, сир аныһаагы монтаҕыыр биригээдэ булааччы-талааччы такелажника, сир аныһаагы такелажнай биригээдэ слесари, 1 №-дөөх сир аныһаагы учаастак механигын эбээһинэһин быһах кэмгэ толорооччу, 4 №-дөөх учаастак механигын эбээһинэһин толорооччу, ити учаастак сир аныһаагы механига, хайа маастара, учаастак механигын эбээһинэһин сүктэрэллэр, учаастак механига.

Алексей төрөөбүт күнүн иһинэ, ахсынньы аам-даам тыһыыта сатыһалан турдарына, түүнүҕү смеҥа — сэттэ киһи, метал мустан дьэити тэппиттэн өлөөлөр. Издэнэ 1968 с. тахсыбыта. Нам уола, СГУ-ну бүтүрттэ хайа инженерэ Спиридон Новгородов, дьону быһыһам диир саргылаах санаанан салайтаран, шахтаҕа кириэр, кислород тийибэһикэ, орто дойдуттан барыта.

Барыларын биэр иһингэ (братскай могилаҕа) көһүттэрэ. Сир-халлаан кытта аһыһыттар, Саһаар уонна тулата таас чох хара куруһунуҕунан бүрүдүбүтэ.

Москвааттан комиссия кэлбитэ. Баһыһыктара иһкиэн — Социалистическай Үлэ Геройдара, бочуоттаах шахтердар. Алексей үлэтигэр туох да энкили булбатылар, электротехника барыта ирдэбилгэ эппиэттир. Эдэр аҕа үөһэ тыһынар.

Оҕолорун бэйэлэрэ ааттыыр толкуйдаахтарын Эльвира аҕата — Таллан Бүрэ уруккулаабыта. Түөрт омук тыһын билэр, Москваҕа лингвистикаҕа үөрэммит, салликтик өлбүт абаҕатын сырдык кэриһигэр Европий дьыа ааттаабыта. Ол уол коммуналнай техниккуму бүтэрбитэ, билигин үс орлоох, СГУ-га үһүс курака кэтэһтэн үөрэнэр.

(Салгытын 4 стр. көр)

ПЕНСИОНЕРДАР ИНТЭРИЭСТЭРИН КӨМҮСКҮҮБҮТ



киллэрэн үлэһит дьону пенсионнай сҕрахованиянан толору хааччыдыбыт. Маны таһынан хас биридди үлэһит 1998-99 сс. хамнаһын уонна үлэтин ыстааһын туһунан сибидиэннэлэри хомуһан информационай базаҕа киллэрдит. 2000 сыл муус устар ыйтан республикаҕа бастааһылартан биридэстэринэн бу хомуллубут үлэ ыстааһын уонна хамнаһы туһунан сибидиэннэлэргэ олоһуран пенсияны аһаһыны саһалаатыбит.

1999 сыл тохсунньу ыйтан

Саха сиригэр Пенсионнай фонда отделениета 1991 сыл олунньу 26 күнүгэр тэриллибитэ, управляющайынан Нехоронов Василий Федорович аһаһыта. Нам улууһугар 1991 сыл муус устар ыйтан Мин уонна Эверстова Татьяна Ильичина уполномоченнай-дарынан үлэбитин саһалаабыһыт. Тэриллибит пенсионнай фонда сыала — соруҕа пенсияны хойутааһына суох төлүүргэ үбү түмүү этэ. Аан бастаан тэрилтэлэри регистрациялаһынан саһалаан, страховой усунуос кэмизер уонна толору киириитин хонтуруоһулаан барбыһыт. Саһалаһыһна кэһкэ ыарахаттар бааллара.

Үлэлиир миэстэттэн саһалаан тэрилтэлэри бэрэбиэр-кэлииргэ транспорт суоҕа. Тэрилтэ саһалааччылары, бухгалтерадара пенсионнай фонда сыалын-соруҕун өйдөөбөт түгэһнэрэ кытта баара. 1993 сыллаахха үлэлиир кабинеттан, массыһаналанан, компьютерданан, эбии үлэһит шгата көрүүлэн үлэлииргэ усулуобуйа тэриллибитэ.

1993 сыл алтынньы ыйга билиги республикабытыгар пенсионнай фонда отделениетын базатыгар пенсионнай сулууспа департамена тэриллибитэ. Директорынан В.М.Власов аһаһыта. Кылгас көм иһигэр элбэх үлэ түмүгэр 1994 сыл тохсунууттан бары улуустарга управленилар тэриллэн, пенсия үбүн хрмуһуун, пенсияны аһаан, төлөөн, дьыһэ тиэрдэн биэрэр сулууспа буолбуһупт. Пенсияны аһыыр, төлүүр отдел саһалааччытынан, бу үлэҕэ элбэх сыратын биэрбит, опыттаах, үрдүк ирдэбиллээх специалист Сивцева Людмила Афанасьевна аһаһыта.

Пенсияны дьыһэ тиэрдэн биэрэр отдел саһалааччытынан бу отдел бастаагы тэрэһинигэр быһааччы кыттыспыт Михайлов Влаисий Кириллович биэрэгэтиллибитэ. Кини отдел тэриллитигэр кадрдары талыыга ирдэбиллээхтик уонна эппиэтинэстээхтик сыһааннаһытын түмүгэр отдел специалиста-ра күн бүгүнүгэр дьэри таһаарылаахтык үлэлииллэр. Управление бүтүннү күнүгэ пенсияны хойутааһына суох ылааччыларга тиэрдэр.

1997 сылтан саһалаан персонифицированнай (бириддиль-лэн) учуот сокуонун олоһо

пенсия суотугар бордодукта биэриитин эмиз биер бастааһынан тэриһэн, Нам с. иһигэр пенсия суотугар бордодукта биэрэр маһыһын аһыларын ситистибит. 1999 сылтан үлээлээбэт кырдыаҕастарынан пенсияҕа тахсыбыт пенсионердарга материалнай көмө оһоһуутун уонна айан суолун уйунууну киллэрдит. Ол курдук 1999 сылга 505 киһиэхэ 261000 солк суумалаах, 2000 сылга 404 киһиэхэ 410000 солк суумалаах көмөнү оҕордубут. Босхс профейһынан 1999 сылга 54 киһи, 2000 сылга 76 киһи туһанна.

Билигин Нам селотугар баар кырдыаҕастар олоһор интернат дьыллэрин материалнай базатын ханатыыга уонна өрөмүөннээһингэ 580000 солк суумалаах үлэ ытыһылар.

Бу сылларга управление кадрьынан хааччылыһытын тупсарыыга кэһкэ дьаһаллар ылылыннылар. Ол түмүгэр управленияҕа 5 үрдүк үөрөхтээх, 19 орто анал үөрөхтээх үлэһит баар. Маны таһынан 2 үлэһит үрдүк үөрөххэ, 6 киһи Челябинскай юридическай техникум Дьокуускайдаағы филиалыгар кэтэхтэн үөрээлэр. Пенсионнай сулууспа материалнай базатын ханатыыга элбэх үлэ барытын түмүгэр управление кыра да буоллар туспа дьыллэннэ, икки массыһаналанна. Специалистар бары компьютернай техниканан хааччылыннылар. Электроннай почтанан сибээстээхпит. Онон үрдүк таһымнаах үлэҕэ усулуобуйа тэриллинэ.

Страховой усунуоһу кэмизер уонна толору киллэригэ элбэх сыраларын биэрэн, пенсияны хойутааһына суох тиэрдингэ күөс-көмө буолбут тэрилтэлэри бэлиэтээн аһаар тоһоостоох. Кинилэр ортологур УлусПО (Корнилов А.И., Протопопов М.И.), «Быйаҥ» АОЗТ (Окороков Р.Е.), «Быткомбинат» ООО (Степанов Я.В.), «Агроснаб» УПМТС (Лобжа В.В.), типография (Дьяконов М.Н.), педучилище (Иванов В.П.), «Дьулуур» ЖФ (Поталов В.Е.), «Соттуус» таб. (Герасимов И.И.), «Сэргэ-96» ООО (Кривошапкин Д.В.) бааллар. Кинилэргэ үлэлииргэ өссө үрдүк ситиһинилэри баһарабыт.

К.Ядринская, пенсионнай сулууспа управлениетын начальнига

ПЕНСИОННАЙ СУЛУУСПА 10 СЫЛА

СР Департаменты бастагы директор В.М.Власов улуустаагы отделлары кытта улахан тэрээһин үлэлэрин ыһыпта. Билигин департаменты Р.А. Буриашев салайар. Роберт Андреевич анаһыарттан департамент экономической баланһыанһыатын тупсарыга, пенсионнай сулууспалар материалнай базаларын сайыннарыга үгүс өрүттээх үлэни ыһытта. Кини Ил Түмэн депутаты быһытынан республикага нэһилиэнньэни пенсиянан хааччылы сокуоннарын, дыһалларын, сокуон бырайыактарын ыһытыга докумуон бэлэмниитигэр ахты-быһайдык кыттар. Республика РФ биэс регионнарын ахсааныгар киирэн пенсионной сулууспалар биир системанан үлэлиллэрин тэрийдэ.

сыллаахтан үлэлээн кэлбит ССРС пенсияга сокуонугар эбиилэр, көнөрүүлэр оҥоһулланнар пенсия саҥа сокуона 1995 сылтан үлэзэ киирбитэ. 10 сыл иһигэр үлэлээн кэлбит пенсия сокуонугар араас көрүннээх эбиилэр, уларыйылар нэһилиэнньэ олоһор-дьаһагар олоһуран оҥоһулунулар. Ол иһигэр биһиги республикабыт Правительствотын 1992 с. муус устар 3 күнүнээри дьаһалынан тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэригэр, элбэх оҕолоох ийэлэргэ чэпчэтиниллэрэн эрдэ пенсияга



үлэһэн хас биридди үлэһити пенсионнай страховканын хааччылыгы буолар. 1997 сыллаахтан саҕалаан улуу урдүнэн 10870 киһи страховкалаанна. 1998 сылтан хас биридди страховкалаамыт үлэһиккэ тус бэйэтигэр лицевой счегун нүөмэригэр үлэһиттэригэр, төһө хамнастан страховой усунуос төлөмүтэ индивидуальной сибидиэнньээн толоруллан учуот ытылына. Манна тэрлэтэлэр эппиэттээх үлэһиттэрэ болҕомтолорун ууран, эппиэттэстэхтик үлэни ыһыттарып бэлэтиир паада. Кинилэр истэригэр: Хатырык нэһилиэтин дьаһалтатыттан Слепцова М.Е., Хатын-Арыы нэһилиэтин дьаһалтатыттан Новгородова Л.Е., Намнаагы педуцилиэс бухгалтер Иванова М.Е., кадр отделыттан Спиридонова Л.М., Нам Улус ИО-тун бухгалтер Сидорова А.А. ааттаныахтары сөп.

Инигиитин бары тэрлэтэлэр салайааччылар, хас биридди үлэһит пенсиянан хааччылыгытын ситиһэр инниттэн трудовой кинигэ сурутуттан саҕалаан (юридическай) сокуонга сөп түбэһэр, эппиэттиир докумуоннары чуолкайдук, хаачыстыбалаахтык толорулалларын ситиһэктэрэ диэн эрэнэбит.

Л.Сивцева, начальнигы солбуйааччы.

ТӨЛӨБҮР БОЛДЬОБУН УНАТАБЫТ

РФ пенсионной фондата тэрлиллээттэн Нам улуухулар пенсия фондатыгар үп тэрлэтэлэртэн төһө толору уонна бириэмэтигэр киириитин хонтуруолун аан бастаан К.К.Ядрихинская уонна Т.И.Эверстова саҕалаабыттара. Оччолорго пенсия үбүн хомуйааччылар уонна анаааччылар тус туһунан үлэлиллэрэ. 1994 сыллаахха холбоһоннор пенсионнай управление тэрлиллэбитэ. Оҕо К.К.Ядрихинская начальнигынан аһаҕыта. Иккис боломуочунайынан А.П.Колесова үлэзэ ылыллыбыта. 1995 сыллаахха үһүс штат көрүллүбүтүгэр мин киирбитим. Билигин мин кылаабынай уполномоченнайынан, А.П.Колесова старшай уполномоченнайынан үлэһити сылдаабыт.

Бу отдел 2000 сыл алтынньы 1 күнүн туругунан 856 страховой усунуос төлөмөччүнү учуокка ылан тэрлэтэлэр пенсионнай фондага төһө сөпкө уонна толоруктук страховой усунуос төлүүллэрин хонтуруоллуур. Кинилэр истэригэр 35 бюджетнай, 20 тыа хаһаайыстыбатын тэрлэтэлэрэ, 322 бааһынай хаһаайыстыбалар, 271 бириддиэлэн предприниматель уода бааллар.

2000 сыл тохсуньу 1 күнүн туругунан тэрлэтэлэр пенсионнай фондага иэстэрэ 23617 тыһ. солк. (сүүрбэ үс мөлүйүүн алта солк. уон сэтгэ тыһ.) эбит буоларына 2000 сыл алтынньы 1 күнүгэр бу ээс 25503 тыһ. солк. (сүүрбэ биэс мөлүйүүн биэс сүүс үс тыһ.) тэҥнэстэ. Иэс сүрүннээн бюджетнай тэрлэтэлэр иэстэрэ - 6664 тыһ. солк., тыа хаһаайыстыбатын тэрлэтэлэрин иэстэрэ - 7498 тыһ. солк.



риэтэлэрин иэстэрин реструктуризациялыыр туһунан» РФ Правительствотын Уураага тахсыбыта. Манна олоһуран пенсионнай управление 25 хаһаайыстыбаны кытта төлөһүүн боолдьобун уһатыга уопсайа 4442,6 тыһ. солк. суумалаах сөбүлэһигэ илии баттаспыта. Ол гынан баран үгүс тэрлэтэлэр, ол иһигэр урукку «Көбөкөн», «Хатын-Арыы» КП-лар, «Никольская» ГУП курдук улахан иэстээх тэрлэтэлэр баччаанга диэри иэстэрин бааһынай хаһаайыстыбаларга үлларбэккэлэр иэс төлөһүүнү боолдьобун уһатыга сөбүлэһити оҥостубатылар. Ити 25 хаһаайыстыбаттан 21-рэ сөбүлэһити графигын кыайан тутуспакалар сөбүлэһити көтүрүргэ күһэлэнэбит.

1998 сыл тохсуньу ыйтан саҕалаан пенсионнай страховкалааһынага бириддиэлэн учуокка киирэр сыалтан хас биридди үлэһит саастаах улуу олохтоотуттан барыта 10873 анкетын толордубут (үлэһит тэрлэтэлэринэн, агентаарынан уонна тус бэйэлэринэн). Инигиити хас биридди киһи үлэһиттэри хамнаһыттан пенсионнай фондага отчислениета бэйэтин страховкай свидетельствотыгар баар нүөмэригэр муньуллан иһиктээх. Ол нүөмэригэр хас биридди киһи төһө сууманы муньубутунан пенсияга тахсарыгар пенсиятын кээмэйэ быһаарыллар буолуоҕа. Бу күнүгэр 2000 сыл алтынньы ыйга диэри анкета толорбуттарга страховой свидетельстволарын түгэтэ сылдаабыт. Страховой свидетельствонны ылбакка хаалбыттар свидетельстволарын биер сыл устата кэтэһиннэрэн баран республиканскай архыыпка ытыллаллар. Онон анкета толорбут дьоннор страховой свидетельстволарытын пенсионнай управлениеттан кэлэн ыларгытыгар ыһабыт.

Маны таһынан РФ Президени 2000 сыл тохсуньу 29 күнүнээри 116 №-дээх Ыһааһын толорон үлэһиттэбит. Оҕо этэлэринэн тэрлэтэлэр 2000 сыл тохсуньу 1 к. туругунан пенсия иэстэри согуу - өскөгүн страховой усунуостарын толору төлөһөн иһэр буоллахтарына уонна пени 10 бырыһыанын (15, 20, 25 бырыһыанын) муус устар 1 к. (от ыйы 1, алтынньы 1, 2001 сыл тохсуньу 1 күнүгэр) төлөбүт буоллахтарына тустаарынан 90 бырыһыана (85, 80, 75 бырыһыана) сотуллар. Онон пени сотторор интэрэстээх тэрлэтэлэр пенсионнай управлениета кэлэн билсэргитигэр.

Өссө 2000 сыл тохсуньу 1 к. иэстээх тэрлэтэлэргэ 1 сыллаах төлөбүр уһатыга (рассрочка) сөбүлэһити толорсон эрэбит. Бу күнүгэр 6575 тыһ. солк. суумалаах сөбүлэһиттэри 21 тэрлэтэни кытта илии баттаспыт.

Н.Потапов, пенсионнай фонд кылаабынай уполномоченнай.

КЫРДЬАҒАСТАРЫ, КЫАММАТТАРЫ ХААЧЧЫЛЫБЫТ

Биһиги улууспугулар 5 отделлаах 42 үлэһиттээх пенсияны хааччылар управление үлэһит. Управлениета үбү хомуйуу, пенсияны анааһын, төлөһүүн, дьыаҕа тиэрдиити, пособие отделлара, бухгалтерия бааллар.

1990 сыл саҕатыгар пенсия ылааччы ахсаана 2963 эбит буоллаһына билигин 4359 киһиэхэ тиийдэ. Ити улуу нэһилиэнньэтин ахсаанын 21% ылар. Улуу урдүнэн 4359 пенсия ылааччы баарыттан, сааһынан пенсияны - 2581, инбалидирдизинэн - 507, иитэр дьоннорун сүтэригэр - 808, ор үлэһиттэрин иһин (выслуганан) - 157, социальная пенсияны - 306 киһи туһанар.

тахсаллара олохтоммута. Ону таһынан нэһилиэнньэ социальная көмүсэллээх буолуутун учуоттаан пенсия төлөбүрүгэр араас көрүннээх эбии төлөбүрдэр киллэрилиннэлэр. Ол курдук пенсия кээмэйигэр ыйын ахсын төлөнөр компенсация, герой ийэлэргэ, хараҕа суоһунан инбалииттэргэ эбии төлөбүрдэр уода көрүллэллэр. СР Правительствота ыһымыт дьаһаллара олоххо киириллэригэр пенсия сулууспатын управлениегыл эппиэттээх үлэһиттэрэ бары кыахтарын, сырларын ууран үлэһиттэр. Кэҥэйдэ сылларга 20-н тахса төгүл пенсияны хаттаан аады, төлөбүргэ барар биздэмэстэри, докумуоннары уларыты оҥоһулунна. Пенсия сөпкө ананан төлөбүргэ бириэмэтигэр барарыгар эппиэттэстэхтик үлэһиттэр киллэрэннэлэр. Пенсияны аһыгар уонна төлүүр отдел үлэһиттэри М.И. Башева, В.Е. Новикова, А.К. Жиркова. Пенсияны анааһынан уонна төлөһүүн эрэ мунурдаммакка пенсионнай реформа олоххо киирээригэр сүрүн, саҥа

1990-2000 СС. АЛТЫНЬЫ 1 К. НАМ УЛУУХУН ПЕНСИЯНАН ХААЧЧЫЛЛААЧЧЫЛАР АХСААННАРА

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	01.10.00
Сааһынан	2151	2292	2318	2320	2343	2314	2319	2362	2453	2516	2542	2581
Инбалидирдизинэн	352	468	482	485	490	494	514	524	510	469	511	507
Иитэр дьонун сүтэригэр	267	290	352	432	469	560	591	628	707	731	745	808
Социальная пенсия	183	203	193	219	254	296	312	325	334	340	290	302
Байыаннай сулууспалаахтар	10	10	18	18	18	18	14	14	14	12	10	4
Өр сыл үлэһиттэринэн	-	-	-	-	-	-	76	109	134	140	153	157
Барыта	2963	3263	3363	3474	3574	3682	3826	3962	4152	4208	4251	4359

ҮЛЭБИТИН ӨССӨ ТУПСАРЫАХПЫТ



Биһиги улууспугулар пенсияны дьыаҕа тиэрдиити отдела 1993 с. муус устар ыйтан социальная харалта управлениетын иһинэн тэрлэллэбитэ. 1993 с. пенсияны тиэрдиити биһиги улууспугулар үс улахан нэһилиэктэргэ, ол иһигэр Нам с., Хатын-Арыыга, Хамаҕаттава саҕаламмыта. 1994 сылтан улууспугулар бары нэһилиэктэргэ пенсия дьыаҕа тиэрдиити хааччылыһыт. Пенсияны таһынан үлэтэ суох соҕоҕо ийэлэргэ пособие түгэтэбит. Пособие отдела аһылыгытын (1996 с.) пособиены дьыаҕа тиэрдиити тохтообута.

Пенсияны дьыаҕа тиэрдиити хара маҥнайгыттан пенсионердар бары биһирээбиттэрэ. Ордук ыраах нэһилиэктэр пенсионердара. Бу иһинэ кыра да

бонпуруоһу ыйытардаах буоллахтарына Нам с. кэлэн быһааттарар буоллахтарына, билигин биһиги пенсияны түгэтэр специалистарбыт пенсия сокуонугар, пособие бонпуруостарыгар консультациялаан көмөнү оҕороллор. Кыамматтарга, кырдыаҕастарга кыһаллаларыгар сүбэ-ама бизрэллэр. Кыайан кэлбэт-барбат пенсионердарга ирдэнэр ысыраапкалары бэлэмнииллэр. Мууһу маһы тизийини олохтоох дьаһалтага кэмгэр туруорсаллар. Кыамматтарга социальная харалта нөҕүр кэлэр бордууктаны, танаһы-сабы бизригэ кытталлар. Персонафицированная учуокка нэһилиэнньэни кытта үлэзэ, анкета толоруутугар трудовой кинигэлэригэр даннайдары сөпкө уонна кэмгэр киллэриини хонтуруоллааһыны биһиги пенсияны түгэтэр специалистарбыт ыһыталлар.

Нэһилиэктэ үлэһиттэр специалистарбыт нэһилиэктэр дьаһалталарын иһинэн баар общественной тэрлэтэлэри (ветераннар советтарын, ийэ-өрө харыстабылын отделын, инбалииттэр обществоларын уода.) кытта ыкса сибээһи олохтууллар. Нэһилиэктэ общественной олоһор активнайдык кытталлар.

Ыйдаары пенсияны түгэтиити таһынан республика Правительствотын Дьаһалларынан көрүллэр араас көрүннээх эбии төлөбүрдэри герой-ийэлэргэ, олох көрбөт инбалииттэргэ тиэрдэллэр. Сыл ахсын кыаммат

пенсионердарга пенсионнай сулууспа Департаментин иһинэн тэрлэллэр «Арчы - Замата» хаһыакка бөһө сурутууну ыһыталлар.

Үлэһиттэри сылларыгар пенсионнай законодательствонны быһаарыга эппиэттэстэхтик сыһааныстылар. Кинилэр ортолоруттан үгүс-мааны майгыларынан, чигинэй үлэһиттэринэн дьоннорун-сэргэлэрин махталларын ылбыт специалистар бааллар. Ол курдук А.С.Евсеев (Нам с.), Н.Н.Жиркова (Хамаҕатта), М.И.Оконешникова (Ботуг), А.П.Степанова (1-Хом.), Р.П.Эверстова (Үөдэй), В.В.Попова (11-Хом.), А.С.Никонова (Түбө), Л.М.Жиркова (Салбан) уода. аптарыгыатынан туһаналлар.

1990-2000 сс. үлэһиттэри пенсионердартан сайаапка хомуйан пенсия суотугар чэпчэки сынаалаах бордууктаһы аҕалан пенсия түгэтэр специалистар көмөлөрүнэн 2592220 солкуобай суумалааһы түгэттибит. Балаһан ыйыттан пенсия суотугар бордуукта тэрлэлэр пуунун (маҕаһыны) астыбыт. Инигиити пенсия түгэттэ дуостапка отделынан ыһытылларынан сибээстээх үлэһиттэн өссө тупсарар баалаахпыт уонна кырдыаҕастарбытыгар биһиги өйүүллэригэр махтанан туран бары үчүгэйи баҕардыт.

К.Бурцева, отдел специалиһа

Кичинэтиэ көрөр дьоммут.

САНАНЫ, БАСТЫНЫ ОЛОХХО КИЛЛЭРЭЭЧЧИ

Очерк

(Иннин 2 стр. аак)

Сангаар чоҕо хаачыстыбата үчүгэй, Намга, хоту оройуоннарга тийээлэр. Борис Ефимович Буряк салайар кэмгэр Саха сиригэр бастахтан «Урал-2М» чоҕо комбайнын А. Тихонов үлэһэ киллэрибитэ. Урут чоҕу дэлби тэптэринин хостуулар, ол сэрэхтээбэ. Оттон билигин сана техника сүүһүнэн шахтер үлэтин солбулар. 1000 киллээх коллективтан сана техниканы «өстөөх» курдук көрөөччүлөр хамнастара аҕыһырын сөбүлэһүттөр, бирий кэрингэ, киһи харытынааҕар суон, анаан оһоһуллубут имигэс кабели сүтэн быһыта сыстылар, Алексей түбүгүн үксэттилер.

Тихонов туруортурут, онорсубут үрдүк күүрүүлэх подстанцията шахтауправление оборудованиетын харытыа суох үлэлэтэрин таһынан рабочай бөлүөлөҕү электротехниканы хааччыһыны бигэ турукка киллэрдэ. Улэ оһорон таһаарыта сөбүмүрдик үрдээтэ. Шахтаа саахалтаҕастаҕына, Алексей балтаара-икки суукка дьийтигэр көстүбэт. Эльвира оҕотун түүһүгэр көтөһөн оһорон, кэргэн хаарга мээһэ хаампатын, дыон оһорон туһугар туруулаары сүрөһүн сэрэйэн, өтө билэр.

Ол-бу кыһалта тирээтэҕинэ, чоҕу хосточчуларга түүн-күнүс саппаас чаас, наадалаах тэриэбэ, ас-үөл ыс-кылаата мэлдьи аһараһа абырыра. Дьисциплина, бэрээдэ мүнүтүтүгэр тийээ туһуулар, хонтуруоллалара, төттөрүтүн дыон оһорон «оһнуохха» сөбө.

Улахан коллективка «Москвич» фондата анаммытын А. А. Тихоновка биэрдилэр. Союз араас муһунктарыттан кэлбиттэртэн ким да омнуолабата, күнүүлээбэтэ. Ыһахтаах киһи, үчүгэй үлэһит ылла.

Б. Е. Буряк кэлин Кангалаас чохтоох разрьегар директордаабыта, Алексей үлэһит үтүөтэ буолуон дии алдаабыта.

Алексей Алексеевич УС ЛЭПИП «ВиллойГЭСстрой» Дьокуускайдаагы механизированнай колоннатыгар, олаата Улуу Туймаадага прорабынан көһөрүллэр. Эңсиэли өң буоругар, кэрэттэн кэрэ айыдагытар олохсуйар.

572 №-дээх көһө сылдыар мэхолоһона прорабынан, электринин, «Энергосбыт» Намнаагы учаастагынын техник-инспекторынан, начальник бырааптаах үлэһит.

1983 с. «Якутсельхозэнерго» РО (республикатаагы холбоһук) «Намсельхозэнерго» директорунан ананар. Дьэ итинэ киһи тэрийэр дьодура, талаана туох баарынан арыллар. Республика тыатын хаһаайыстыбатын министри, кэлин партия обкомун тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар секретара М. Е. Николаев: «буор босхо кэриэтэ сыаналаах электротэри-

гияны сүүһү иитиитигэр, хотону, сүүһү иһэр уутун сылыгыга туһаммаккыт» диир Алексей Алексеевичи сэмлээбитэ.

Алексей Алексеевич Тихонов итинэ сүрөһүр чуҕастык ылыммыта. Киһи салайар коллектива, «Намсагропромэнерго» хаһаайыстыбалар икки ардыларынаагы производственной-эксплуатационнай предприятията оройуон бизе совхозтарын хааччыһаара, 5000 усулуобунай единицалааҕа, үлэһитин аһсаана 96 этэ, электротехниканы таптыыр, оройуоннарын туруктаах электротунан хааччыһаара баҕалаах энтузиастар түмүсүттэрэ. Биер электромонтерга 100 усулуобунай единица тиксэрэ.

Предприятие сүрүннээн сүүһү иитиитин бырахан үлэһит механизациялаһынта болломтотун туһаайыта. Сүүһү итэр фермалар микроклиматтарын тупсарыһа, сүүһү иһэр уутун сылыгыга араас мааркалаах оһохтор монтажтамыттара. ЭПВ-2А, РТЭ 1/9, ПБЭ 750/110 электрооһохтор туруоруллубуттара.

Сүүһү итээчилэр настырыаньялара көтөүлүбүтэ, сылааска үлэһитири ким сирэйэр. Ыччат сүүһүнү уотуу экономическай көдьүүһүн туһунан оройуон, республика хаһааттарыгар бачача суруллубута. Улэ уонна өңгө кээһиэ 1982 с. 290 тыһ. солк. этэ, оттон 1986 с. 501 тыһ. солк. тийибитэ эбэтэр 172,8 бырыһан улааппыта. Ити былан быһыытыннан. Оттон дьингээринэн 524,6 тыһ. солк. тизриллибитэ. Электрооборудованиены техническай эксплуатациялаһын быһаана 180,5 бырыһан толоруллубута. Биер үлэһит оһорон таһаарыта 5464 солк. тийибитэ, оччолоро ити улахан харчы этэ. Рентабельность 18,4 бырыһанна тэннэспитэ.

1986 с. «Нам», «Комсомольскый», «Хатын Арзы», М. Аммосов аатынан совхозтарга электричествонан ити тилэр ЭПВ-2 55, ЭПЗ-00 11, УАП ВЭТ 14, КНЭ-50 4, РТЭ 1/9 51, ПБЭ 750 422 установкалар туруоруллубуттара. 4628 сүүһү үчүгэй микроклиматынан, 5089 сүүһү сылаас уунан хааччылыбыта. Биер үлэһит (тыа хаһаайыстыбатыгар) электротехниканы сэлбизиигэ 1983 с. 1142 квт/час этэ, оттон 1986 с. 2311 квт/час этэ эбэтэр 202,4 бырыһан улааппыта. Бу республикаҕа бэйэтин туһугар революция этэ. Сананы, бастыны илэ характарынан көрөөрү-билээри үгүс оройуоннар энергетиктэрэ Эңсиэли хочотун үлгү «тэпсигиттэрэ».

Электротехниканы тутуу үүт ыамын тосту үрдэпитэ. Алҕаһаабат буоллаҕына, мөччирэн кэмгэр күнгэ оройуон үрдүнэн 50 тоннагын ордук үүт ыанара, ыһраһыт иһэриллибиттэн ордуга барыта государствога

туттарыллара. 1984 с. 54 ыанньыксыт, 6 ферма 2000-х кирбиини ылбыттара, Ленин уонна Улэ Кыһыл Знамята орденнар кавалердара Д. Т. Аргунов 1985 с. 5227 кг, киһи ыанньыксыт идэтигэр уһуйбут уола М. Ядрев 3273 кг үүтү ыабыттара. 1986 с. Д. Т. Аргунов 5000-х, 11 ыанньыксыт 3000-х, 110 ыанньыксыт уонна 10 ферма 2000-х кирбиини ыларга сорук туруоруллубуттара. Үүт ыама биердэ ынахтан 1985 сыллааҕар 35 кг үрдээбитэ. Ити сүл Дмитрий Тимофеевич көрдүрүтэ 4566 кг, М. М. Ядрев кирбиитэ 3776 кг этэ, 71 ыанньыксыт 2000-х кирбиини дабайыта. Үөдэйгэ толору механизациялаах сүүһүнү итэр таас комплекс бары оборудованиетын энергетиктар — А. А. Тихонов командатын дьоно монтажтаабыттара. Миитэрэй Аргунов үчүгэй настырыаньялаах үлэһити сылдыарын көрөн, астыммытын.

Дьэ ити кэнииттэн А. А. Тихонов Намнаагы агропромышленной холбоһук инженер-электрига, «Росгазспецстрой» Намнаагы ПМК-тын прораба, «Якутгаэстрой» ТОО Намнаагы учаастагынын начальнига.

Алексей Алексеевич ханна да үлэһитин иһин: Сангаардаагы шахтауправлениера, «ВиллойГЭСстрой» Дьокуускайдаагы механизированнай колоннатыгар, «Якутскэнерго» управлениетыгар, «Намсельхозэнерго» предприятиятыгар — барытыгар дьон-сэргэ өйүгэр-санаатыгар сағанна, бастыны олоххо киллэрээчи быһыытын иһэн хаалбыт. Хамаатта, Хатын Арзы нэһиликтэрин уонна Нам селотун олохтоохторугар умнуллубат үтүөлээх. Киһи коллективны уустук техниканы уонна тэрээһин боплуустары быһаарыһа түмэрэ. Үлэни таптааһынна, бэйэ дьыалатын бизе тарбах курдук билэргэ, айар-тутар инициативалаах, түргэн-тарган туттуулаах, булугас ойдоох буоларга бэйэтинэн холобуру көрдөрөр. Бэйэтигэр да, коллегаларыгар да кытаанах ирдэбиллээҕэ. «ВиллойГЭСстройга» прорабытынан сағана Нам селотун үрдүк күүрүүлэх линиятын (ЛЭП) тупсаран оһорууга, подстанциялары тутууга уонна Нам — Никольская ЛЭП-ин тардыһа улахан үлэһитыһыта. Улууспут электротехниканын туруктаах хааччылыһытыгар А. А. Тихоновка уонна киһи командатыгар улахан кыһаан махтаннах туһаахпыт. Ханна үлэһит тэрилтэтин материалнай-техниккай базатын тэрийиһигэ, үлэһиттэр оһорор дьылэһин туттарыһа аһсаабат болломтотун уурбута. Ону ким да мэлдэһиҥи суоҕа.

Бочумнаах үтүөлэрин иһин «Якутскэнерго» Энергосбыт, Саха АССР Тыатын хаһаайыстыбатын министрствотун бочуотунан гра-

маттарынан бэлиэтэммитэ, 11-с пятилетка уаһына, Сангаардаагы шахтауправление Бочуотун Киһигитигэр киллэриллибитэ.

1987 с. «Якутгаэстрой» ТОО-тун учаастагынын начальнигынан үлэһит кэмгэр Нам, Алпааны, Хамаатта, Никольская, Граф Бизэргэ селолары газтааһынна дьоһуннаах үтүөлээх «Балысхан сир баайдаахпыт, тэпсэ сылдыабыт, баччаанга дылы тоҕо туһамматахпыт эбитэ буолла» диир А. Тихонов итинэ сүрөһүргэ эрэ тийээтэ. Саха дьоно үлэһит саастарын туһуу тымныыны кытта туһан, хара тыаларын маһын кэрдэн, (атын дойдуга мас кыһыл көмүскэ тэннээх) уһун кыһыны туорууллара. Оттон билигин газкы холбоотун да, түөскэр «силлэнэ-силлэнэ» сытыахкын сөп. Ону баара саха киһитэ мүнүтүтэ да дьарыга суох буоларын сөбүлээбэт.

Сага үйэ саакы Ньюкулунна. Талланнар аҕаларын, эһэлэрин өтөһөр сүүһүгэр оһолорун, сиһнэрин батыһыннаран, күөх кырыһан дугуан баран эрэллэр. Алексей уонна Эльвира оһус кылааска үөрөнэллэрин курдук, илии-илиилэриттэн сизтиһэн, аламай күнү айхаллыһа, саакыны уруйдуу иһэллэр.

Бастагы оһолоро Европей туһунан үөһэ ахтан аһарыһыт. Марианна биер оһоох, омук тылын учуута-ла, иккис үрдүк үөрөөр төлөбүрдээх үөрэнэр, экономист дуу, менеджер дуу идэтин ыһаҕа. Вероника аҕатын туйаҕын хатаран, инженер-электрик идэтин Иркутскайга үөрэнэн ылбыта. Иккис үрдүк үөрэхтэнэн, экономист-бухгалтер. Александр — Түөлбэҕэ телеоператор, тыа хаһаайыстыбатын Дьокуускайдаагы академиятыгар кэһтэһэн үөрэнэргэ туттарыта.

Алексей Алексеевич төбөтүгэр детдомга биергэ итиллибит, үөрэммит, армияҕа биергэ сулуспалаабыт, норуот хаһаайыстыбатын тутууга салааларыгар биергэ үлэһит таһаарыстара, доһотторо кинохроникага курдук элэннэһэн аһаллар. Көстөн ааста детдом хаһытын биергэ сизбит доһоро Географическай наука доктора Петр Гаврильев. Тулааһахтары киһи оһорор туһугар государство уонна норуот туохтары да кэрэйтэтэхтэрэ, буор босхо аһаппытара-таньынарбыттара, үөрэттэрбиттэрэ. Ол иһин Тихонов көлүөнэтэ обществу иһингэр үрдүк эппиэтинэстээхтик үлэһиттэ, бэйэтин кэнииттэн умнуллубат суолу хаалларда.

Тихоновтар бу тийэһин, аал уоту оттохотара, айыһа иччилэрин, өлбүт өбүтэлэрин аһагыһагара, Үрдүк Аар Тойонтон сага үйэҕэ дьолу-соргуну, байылыат оһоу тосхой диир көрдөһүөхтэрэ. Чэ-элэй күөһү дуоһуһа көрүөхтэрэ, күөрэгэй ырыатын кэрэхсээһинтэрэ.

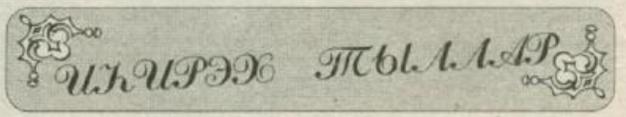
Афанасий Васильев
2000 с. ахсынньы,
Нам с.

МАХТАНАБЫТ
Балаһан ыһыгар дьизбит умайан улахан издээнгэ түбэспит кэммиттэн ыла бу күнгэ диири көмө-тирэх буолбут биер дойдугаахтарбытыгар улусу, Хамаатта нэһилигин дьаһалтатыгар, «Намгаэстрой» КСМК, суолу тутар уонна өрөмүөнүгэр ДГУП, ветстанция, «Лена» ЭСЗ «Агролена» бааһынай хаһаайыстыбатын үлэһиттэригэр, 1-Хомуһаах, Хамаатта, Модут бюджетнай тэрилтэлэрин, Түбө, Хатырык, Алпааны, Никольская, Нам с. 6 №-дээх детстарын коллективтарыгар, бары таһаарыстарыгар, аймактарытыгар уо.д.а. амаар сүрэхтээх улуспут дьонноругар истин махталбытын тиздэн туран Сага дьылынан, Сага үйэһинэн эһэрдэбин ыһтабыт.

Баһаарыт барытыгар үлэһэ, үөрэххэ ситиһиилэри, туйгун доһобуйаны, уһун дьоллоох оһоһу.

Эһиги көмөһүт бийиги ыал иһини оһоһор улахан тирэх буолуу. Утүө санааһыт, амаар дууһуһыт үйэлэр туһаары уос-тубатын.

Бары үчүгэйи кытта Колесовтар дьыа кэргэттэри,
Хамаатта нэһ.



Нам орто оһуолаатыгар биергэ үөрэммит доһор-бутун, таһаарыһытын уонна үөрэнээччибин, СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитин, Ил Түмэн депутатын Егор Михайлович ЛАРИОНОВЫ 60 сааһын томточчу туолбут үбүлүөйдээх күнүнэн ис сүрэхпиттэн эһэрдалибит!

Сага үйэһэ киһиэхэ уонна дьиз-кэргэнигэр доһобуйаны, уһун үйэһи, ситиһиилэри баһарабыт.

Оһуола 1963 с. выпускниктара,
кылаас салайааччыта Елена Николаевна.

БИЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

БОЛҔОЙУН!

Эдэр дьиз-кэргэттэр ортолоругар конкуре «Ийэм, аҕам уонна мин спортивнай дьиз кэргэн» улуустаагы конкуре баалаһыаннаа:

- Кыттааччылар: Аҕа, ийэ, - 30 сааһыгар диири, оҕо 8-гар дьыла саастаах, паспорт, төрөөбүтүн туһунан сибидиэтиллис-тибэ ирдэнэр.
- Бириэмэтэ: Тохсунньу 14 к., сарсыарда 11 ч.
- Миэстэтэ: НСШ-1 спортивнай саалата.
- Көрүнэрэ: 1. Бэйэни билиһиннэриин, эһэрдэ. 2. Физическай таһымнары бэрэбиэркэлээһин. 3. Спортивнай эстафета (Ш-түһүмү).
- Биер тэһ спортивнай форма, эмблема, девиз ирдэнэр.
- Кыайыһылаахтары наһарадалаһынан. Ус бастагы миэстэҕэр грамота сыаналаах бириистэр уонна атын араас бириистэр бериллэлэр.

Ыччат отдела,
Судейскай коллегия.

Намский ЦНИТ объявляет набор слушателей на платные курсы:

- пользователей ПК - 10ч. плата 300 руб.
 - пользователей электронной почты - 10 ч. плата 400 руб.
 - пользователей Интернет - 10 ч. плата 400 руб.
 - собирает заявки на курсы по «ИС- бухгалтерия».
- Открыт игровой компьютерный зал с возможностью сетевой игры. Режим работы с 17 до 20 часов - в рабочие дни, в выходные с 10 ч. до 17 ч. Также предлагает печатные услуги на компьютере.
- Наш адрес: ул. Аммосова, 40 (здание Центра обучения), справки по телефону 22-3-64

БЫРААҔЫННЫК КҮННЭРИГЭР УЛУСПО МАҔААЫННАРА МАННЫК ҮЛЭИИХТЭРЭ

2000 сыл ахсынньы 30 күнүгэр бары маһаһынар 9 чаастан 18 чааска диири үлэһитлэр. 31 чыһыһаҕа Нам селотугар Универмаг, «Хозтовары», «Народные промыслы» уонна бары нэһиликтэр маһаһынара 9 чаастан 15 чааска диири, «Гастроном» уонна «Юбилейнай» 9-тан 19 чааска диири, «Чаһылдан», «СХТ», «Ветеран», «НПУ», «Стройучаастак» маһаһынара 9-тан 18 чааска диири, килиэп маһаһына 20 чааска диири үлэһитлэр. 2001 сыл тохсунньу 1,2 күннэригэр «Гастроном», «Юбилейнай» 9-тан 17 чааска диири, килиэп 10 чаастан 18 чааска диири үлэһитлэр. «Ветеран» маһаһынын тохсунньу 1 күнүгэр 9-тан 17 чааска диири үлэһит. Итинтэн атын маһаһынар бу күннэргэ сыһнааналлар.

Тохсунньу 3 күнүттэн толору режимгэ кирирэллэр. Килиэп маһаһына киһи бэһээринэҕэр көһөрүлүннэ. Иһингэр «Горный хлеб» диир суруктаах. 9 чаастан 20 чааска диири үлэһит.

Известцам родным, близким и знакомым о кончине после тяжелой болезни нашего дорогого и любимого мужа, отца, дедушки, ветерана ВОВ, заслуженного работника народного хозяйства	Коллектив и профком РКЦ с. Намцы выражает глубокое соболезнование жене Людье Петровне, родным и близким по поводу кончины после тяжелой болезни ветерана ВОВ, заслуженного работника народного хозяйства
НОГОВИЦЫНА Геоργия Никифоровича Жена, дети, внуки	НОГОВИЦЫНА Геоργия Никифоровича
Коллектив финансового управления Намского улуса выражает глубокое соболезнование супруге, детям, внукам, родным и близким по поводу кончины любимого мужа, отца, дедушки, ветерана ВОВ, старшего работника финансово-банковской деятельности	
НОГОВИЦЫНА Геоργия Никифоровича Коллектив Намского финуправления	

РЕДАКТОР СОЛБ. Г.К.ЭВЕРСТОВ
ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, иллюстрация уонна реклама (секретариат) — 21496; ; бухгалтерия — 21332; факс — 21332; «НАМ» ТРК — 21632; редакционной издательской система — 21141

Төрийөн таһаарааччылар: СР Правительствота, Нам удуһун дьаһалтата, редакция коллектива. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын туһуһуу контуруоллуур уонна регистрациялыаҕар РФ бэһээкэ Госкомитетин СР региональной управлениетыгар регистрациламыйт нүөмэрэ — Я 0085.
Сурукка ааккытын-суолутун, үлэһитин, дьизбит аадырыһын көпчү ыйын.
Автор этэра хаһыат санаатыһын мэлдьи биер буолбат.
“ЭНСИЭЛИ” - Нам удуһун хаһыата.
678380, Саха Республиката, Нам с., Октябрьская ул. 1.
E-mail: editor62@sakha.ru

Талыһына уонна таһыһына “Эңсиэли” хаһыат редакционной-издательской систематыгар.
Хаһыат Дьокуускайга «Сахаполиграфиздат» НИПК бэһээтэнэн, Орджоникидзе ул. 38. Формата А3. Кээһиэ 1,0 бэһээт. лис.
Индекс — 54889. Тираһа — 2226
Бэһээкэ илии баттанна — 12:00 ч. 25.12. 2000
Сааһын №-рэ — 150